

Tadeusz Reroń

"Współczesne wyzwania stawiane teologii moralnej", Jan Kowalski, Częstochowa 1996 : [recenzja]

Wrocławski Przegląd Teologiczny 5/1, 162-165

1997

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

intencji. Pod postacią chleba i wina ta widzialna forma wyrazu pozwoli uczniom zaktualizować „na Jego pamiątkę”, wydarzenie, z którego narodzili się jako wierzący. Dochodzimy tu więc do nowego problemu: próby zrozumienia problematyki symbolu: czym on jest? co rozumie się przez działanie symboliczne w Eucharystii? w jaki sposób symboliczna forma wyrazu staje się działaniem sakramentalnym? (tu ciekawy problem: sakrament a magia), na czym wreszcie polega pełnia obecności Chrystusa w Eucharystii? Zagadnienia te poruszane są w rozdziale drugim omawianej książki. Jest on jednocześnie jednym z trudniejszych dla ludzi bez przygotowania filozoficzno-teologicznego.

Trzeci etap rozważań próbuje pokazać w jaki sposób Eucharystia jest sprawą całego Kościoła, i to Kościoła w pełni działania. Nosi on tytuł: „Chrześcijańskie zgromadzenie i urząd apostołski w celebracji eucharystycznej”. Chodzi tu więc o ukazanie głębokiej i koniecznej więzi pomiędzy Eucharystią a wspólnotą wierzących. Już od Pięćdziesiątnicy bowiem uczniowie rozumieli, że Eucharystia została przekazana przez Jezusa zarówno wspólnocie (*ecclesia*), jak i duszpasterzom, którzy zajmowali miejsce Apostołów (urząd). Eucharystia będzie w pełni autentyczna tylko w takim stopniu, w jakim wspólnota i duszpasterze zachowują świadomość tej wspólnej odpowiedzialności (s. 75).

I wreszcie ostatni problem i ostatnia część książki: w jaki sposób Eucharystia związana jest z życiem wierzących, z życiem celebrujących ją chrześcijan, katolików? Refleksję nad Eucharystią bowiem rozpoczyna się współcześnie bardzo często od spojrzenia na ludzi, którzy w niej uczestniczą. Co powinno się robić w ramach celebracji, co wnieść, wyrazić, co zaczerpnąć w niej dla siebie? – oto pytania, które stawiać sobie powinien każdy uczestnik celebry eucharystycznej. Nie wolno zatem zapominać, że w celebrowaniu Eucharystii zawarte są bogate zasady chrześcijańskiej egzystencji, które można by określić jako: Eucharystia jest sakramentem dziękczynienia, życia zmartwychwstałego, ofiary Chrystusa, jedności, głoszenia Ewangelii oraz powszechnego zbawienia. Jeśli więc zwróci się uwagę na to wszystko, co jest istotne dla działania eucharystycznego, zostaje się ogarniętym przez Eucharystię we wszystkich wymiarach ludzkiej egzystencji i z dala o suchego moralizatorstwa chrześcijanie upodabniają się do Jezusa Chrystusa dzięki posłuszeństwu Duchowi Świętemu.

ks. Janusz Misiewicz

Ks. Jan K o w a l s k i, *Współczesne wyzwania stawiane teologii moralnej*, Częstochowskie Wydawnictwo Archidiecezjalne „Regina Poloniae”, Częstochowa 1996, ss. 228.

Praca ks. prof. Jana Kowalskiego jest propozycją odczytywania integralnej prawdy o człowieku wobec różnorodnych współczesnych zagrożeń deformacji tej prawdy. Jego książka stanowi przejaw jasnej i przekonującej wizji osoby ludzkiej

uwikłanej w dylematy moralne współczesnego świata, ale nade wszystko wiernej prawdzie.

Prezentowana książka jest ciekawą propozycją, oryginalną i godną studium i analiz. Tematyka w niej zawarta jest ogromnie poszukiwana na rynku wydawniczym. Po jej lekturze łatwo zauważyć, że jednym z rysów teologiczno-moralnej refleksji Księdza Profesora jest stałe jej odniesienie do dokumentów Soboru Watykańskiego II i do nauczania moralnego ostatnich papieży. Chodzi tu nie tylko o to, że ks. Kowalski pozostaje wierny Magisterium Kościoła i że uznaje nauczanie tego Magisterium za istotne źródło teologii moralnej. Nie ogranicza się on jedynie do ogólnego komentarza określonych wypowiedzi Magisterium Kościoła, ale interpretując je wydobywa z nich takie znaczenia i takie odniesienia do problematyki moralnej, które zazwyczaj uchodzą uwagi przeciętnego czytelnika dokumentów Kościoła.

Ks. Kowalski dobrze zdaje sobie sprawę, że zadaniem Kościoła jest głoszenie nauki moralnej, dotyczącej licznych i różnorodnych dziedzin życia społecznego, gospodarczego i politycznego. Zaś formułowanie wyników pogłębionej refleksji nad złożoną rzeczywistością ludzkiej egzystencji w społeczeństwie i w kontekście międzynarodowym, przepowiadanej w świetle wiary i tradycji kościelnej należy do teologii, zwłaszcza teologii moralnej. Toteż skwapliwie podejmuje on problematykę, na którą wskazuje aktualne Magisterium Kościelne. Świadczą o tym liczne jego publikacje. Niniejsza praca jest także próbą podjęcia na polskim gruncie palących problemów moralnych. Oczywiście obok innych, jej podobnych.

Dobrze się stało, że Autor w swej pracy wychodzi od osoby ludzkiej, która leży u podstaw myśli i nauczania Jana Pawła II. Dla papieża jest ona bowiem wartością najwyższą, jedyną i niepowtarzalną. Trzeba darzyć ją miłością. W świecie rzeczy doczesnych jej dobro winno być celem wszelkiej działalności – społecznej, politycznej, w sferze kultury i decyzji ekonomicznych. Winna móc żyć w sposób odpowiadający swojej godności. Zdaniem ks. Kowalskiego miłość Ojca Świętego do człowieka, wiara w niego i troska o jego dobro stanowią podłoże papieskiego zainteresowania nim. Dyktują to wszystko, co mówi człowiekowi o nim samym i czego od niego wymaga. Wie, że wielkość ludzkich osiągnięć w panowaniu nad przyrodą nie zawsze jest wykorzystywana dla dobra człowieka i ludzkości, że istnieje groźba ich wykorzystania przeciw człowiekowi. Toteż osoba ludzka winna być podstawowym kryterium wszelkiego rozwoju ludzkiego.

Prezentowana praca przedstawia także jedne z aktualnych znaków czasu, jakimi są sekularyzacja, marginalizacja i demokracja. Stanowią one prawdziwe wyzwanie dla współczesnego Kościoła. Dzięki tym nowym prądom, które mają swoje korzenie głęboko w przeszłości, a zataczają coraz szersze kręgi, Bóg nie jest już punktem odniesienia, a głos Kościoła postrzegany jest jako jeden z wielu. Jawią się z tego powodu napięcia, kryzysy, konflikty. Wierni nie zajmują już wobec autorytetu religijnego takiej postawy, jaka miała miejsce jeszcze nie tak dawno. Pragną oni uczestniczyć w pastoralnych decyzjach dotyczących całości ochrzczonych. Nie można więc zamknąć oczu na to, że Kościół coraz bardziej spychany jest na margines. Najpilniejszym wymaganiem stawianym chrześcijanom jest życie wiarą i

dawanie jej świadectwa. Istnieje też gwałtowna potrzeba reewangelizacji i rechryścianizacji, koniecznych do nadania na nowo chrześcijaństwu statusu publicznego.

Ks. Kowalski analizując aktualną sytuację dostrzega nowy kontekst obecności Kościoła w świecie. Apatia religijna jest trudna do przewyciężenia. Zarzuca się też Kościołowi, że jego język nie trafia do młodych, ani do szerokich mas, że jest nieprzystosowany do świata współczesnego. Trudności Kościoła rodzą się z obecności nowych religii obejmowanych wspólną nazwą New Age. Kościół, szczególnie w wielkich miastach, charakteryzuje anonimowość. Autor podkreśla jednak, że tym bardziej Kościół jako ekspert od wiary i moralności musi pełnić swoją misję głosząc orędzie zbawcze Chrystusa. Wiara końca XX wieku domaga się powiewu odnowy, aby nadać jej koniecznej witalności i polotu.

Po ukazaniu tych aktualnych znaków czasu ks. Kowalski jakby chronologicznie zatrzymuje się na potrzebie nawrócenia, odnowy i odrodzenia człowieka. Wychodzi od ukazania kryzysu we współczesnym świecie. Najbardziej niepokojący, jego zdaniem, jest kryzys wartości moralnych. Konsekwencją jest kryzys struktur społecznych. Toteż istnieje konieczność odrodzenia podstaw chrześcijańskiej nadziei. Zdawać sobie jednak należy sprawę, że jest to proces długotrwały o wymiarze zarówno indywidualnym, jak i społecznym. Aby mogło jednak odrodzenie nastąpić, musi istnieć świadomość popełnianego grzechu oraz towarzyszyć musi mu obowiązek przekraczania różnorodnych barier. Autor podejmuje się omówienia ich w ogólności i w rzeczywistości polskiej oraz przedstawia środki odrodzencego nawrócenia.

Prezentowane studium zawiera także interesujące omówienie problematyki zaangażowania chrześcijan w działalność gospodarczą. Autor najpierw podkreśla obowiązek zajmowania się problematyką gospodarczą, następnie przedstawia panoramę sytuacji gospodarczej świata, a także panoramę sytuacji gospodarczej w Polsce. Z kolei kreśli zadania Kościoła w tej dziedzinie, prezentuje katolicką etykę gospodarczą i teologiczne podstawy sprawiedliwości ekonomicznej. Ks. Kowalski mówi także o nauce i działaniach Kościoła na rzecz przewyciężenia bezrobocia i ubóstwa w świecie.

Człowiek jest istotą radykalnie zagrożoną przez grzech. Fenomen grzechu jest wieloaspektowy i przez całe wieki stanowił dominantę rozważań teologii moralnej. Moralnym wymaganiami czasu, jawiącym się aktualnie z wielką siłą, z racji zaniku u wielu chrześcijan poczucia grzechu, jest właściwe rozumienie sakramentu pokuty. Autor wychodzi od definicji i sformułowań podanych przez Sobór Trydencki. Następnie przedstawia aktualną naukę Kościoła dotyczącą sprawowania tego sakramentu, a zwłaszcza omawia sprawę pokuty zadośćczynnej, jako ważnego elementu tego sakramentu. Z niepokojem zauważa, że celebracje pokutne na Zachodzie prowadzą do zmniejszenia ilości spowiedzi indywidualnych. Nie chodzi jednak o ich ograniczenie, gdyż oddają one nieocenione korzyści, lecz o właściwe ich zrozumienie i wykorzystanie.

Sprawie oceny moralnej zapłodnienia pozaustrojowego i eksploracji genetycznej poświęcony jest następny artykuł prezentowanej książki. To ważne zagadnienie wymaga dziś szczególnej uwagi teologów moralistów. Powstało ono z chęci

udzielenia pomocy cierpiącym małżonkom, nie mogących mieć własnego potomstwa. Ks. Kowalski dogłębnie omawia stosowane dziś metody sztucznego zapłodnienia i podaje racje jakie kierują Kościołem, który wydaje ocenę negatywną co działań w zakresie zapłodnienia pozaustrojowego i manipulacji genetycznej.

Bliższej analizie domaga się zdaniem Autora wciąż aktualna sprawa chorych na AIDS. Toteż chorym, ich lekarzom, opiekunom i całej opinii publicznej ks. Kowalski poświęcił kolejny artykuł swej książki. Rozpoczyna go od podania danych statystycznych, co jest szczególnie cenne dla wyobrażenia sobie rozmiarów tej jednej z najgroźniejszych chorób XX wieku. Następnie podaje przyczyny choroby i najczęstsze reakcje otoczenia na nią. Nie wystarczy jednak poznać stan faktyczny, ale trzeba zatroszczyć się o dotkniętych chorobą. Autor następnie przedstawia stanowisko Kościoła wobec chorych. Chorym trzeba zapewnić odpowiednią opiekę lekarską i duszpasterską. Ks. Kowalski zastanawia się także nad oceną etyczną stosowania prezerwatywy jako środka ochronnego przed AIDS.

Problemowi inkulturacji Ewangelii w świetle nauczania Magisterium Kościoła poświęca Autor kolejny artykuł swego dzieła. To ważne pojęcie w Kościele domaga się wzięcia odpowiedzialności w każdej kulturze za to, co w niej pozytywne, przemieniania od wewnątrz autentycznych wartości kulturalnych, włączając je w chrześcijaństwo i wkorzeniając w nie różne kultury, aby tym samym do maksimum uniknąć podziału między Ewangelią a kulturą. Autor wychodzi najpierw od ukazania rozumienia inkulturacji przez Kościół w historii, następnie omawia soborowe spojrzenie na kulturę i inkulturację oraz stanowisko Synodu Biskupów z 1985 r.

Całość rozważań nad aktualnymi problemami teologii moralnej zamyka Autor artykułem na temat: „Miejsce i funkcja Magisterium Kościoła w teologii moralnej”. Jest to temat niezmiernie ważny. Odmienność bowiem poglądów teologów moralistów w porównaniu z nauką głoszoną przez Magisterium Kościoła jawi się wyraźnie np. po ukazaniu się encykliki Pawła VI *Humanae vitae*. Przybiera formę otwartej krytyki norm szczegółowych, zawartych w tym dokumencie. Opozycja wśród teologów rozszerza się po ukazaniu się Deklaracji *Persona humana* Kongregacji Nauki Wiary. Wreszcie przeradza się w krytykę Magisterium Kościoła w problematyce moralnej i jego sposobu funkcjonowania po opublikowaniu przez Jana Pawła II Adhortacji Apostolskiej *Familiaris consortio*. Nic też dziwnego, że powstaje konieczność nowej refleksji dotyczącej teologii i teologów, a także ich stosunku do Magisterium. Właśnie Autor podejmuje się takiej refleksji z nadzieją, że będzie ona służyć pomocą w dialogu teologów z Magisterium Kościoła.

Prezentowana książka porusza wiele ciekawych i aktualnych problemów. Naturalnie są one potraktowane wybiórczo. Kwestii nad, którymi musi się dzisiaj pochylić teolog moralista jest znacznie więcej. Wystarczy choćby wskazać na zagadnienia mass mediów, problemów politycznych, małżeńskich, ekologicznych.

Wyrażając wdzięczność Autorowi za uprzystępnianie w tak zwartej formie swoich przemyśleń, należy jednocześnie pogratulować tak oczekiwanego przez czytelników opracowania szczegółowych kwestii teologii moralnej.

ks. Tadeusz Reroń